

Бойчук В. М.,

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ПОНЯТТЯ «ПЕСИМІЗМ» В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВНІЙ СВІДОМОСТІ

У статті досліджується лексикографічний матеріал, який репрезентує семантичну структуру лексичної одиниці pessimism як основного засобу ідентифікації поняття «песимізм» в англійській мовній свідомості. Виявлено родові семи, що дозволяють категоризувати поняття песимізм в межах філософської, соціально-психологічної та психологічної парадигм з урахуванням національно-культурної специфіки мовної свідомості.

Ключові слова: мовна свідомість, песимізм, лексема, семантична структура, лексико-семантичний варіант, родова сема, ідентифікація.

В статье исследуется лексикографический материал, представляющий семантическую структуру лексической единицы pessimism как основного средства идентификации понятия «пессимизм» в английском языковом сознании. Выявлено родовые семы, позволяющие категоризировать понятие «пессимизм» в пределах философской, социально-психологической и психологической парадигм с учетом национально-культурной специфики языкового сознания.

Ключевые слова: языковое сознание, пессимизм, лексема, семантическая структура, лексико-семантический вариант, родовая сема, идентификация.

The article is devoted to the analysis of the lexicographic material that represents the semantic structure of the lexical unit pessimism as the primary means of identification of the notion «pessimism» in English linguistic consciousness. Archisemes that categorize the notion «pessimism» within the philosophical, psychological and socio-psychological paradigms with regard to national-cultural specificity of linguistic consciousness are identified.

Key words: linguistic consciousness, pessimism, lexeme, semantic structure, lexical-semantic variant, archiseme, identification.

Постановка наукової проблеми та її значення. Мовна свідомість, як один із феноменів сучасного гуманітарного знання, є продуктом взаємодії лінгвістики і психології, психолінгвістики і когнітивістики. Вивчення свідомості носія мови визначається загальнонауковою тенденцією до врахування свідомості спостерігача у пізнавальному процесі [3, с. 31].

Зростання науково-дослідницького інтересу до проблем мовної свідомості є показником формування нової лінгвістичної парадигми, досягнення і перспективи якої перебувають у центрі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних науковців (Ю. М. Караулов, Ю. А. Сорокін, Й. А. Стернін, З. Д. Попова, Н. В. Уфімцева, Т. Н. Ушакова, К. А. Woolard, J. Giltrow).

Розуміння мовної свідомості як опосередкованої мовою картини світу певної культури, тобто сукупності перцептивних, концептуальних і процедурних знань носія культури про об'єкти реального світу, притаманне представникам Московської школи психолінгвістики [7, с. 4], є основою для лінгвістичного аналізу лексикованого (позначеного одиницею лексикону) [9] змісту свідомості.

У дихотомії мова – свідомість, мова є не тільки засобом надбання та передачі знань, а й опосередкуванням знань за допомогою певної структури, певною життєвою формою, тому використання мови – це використання певної стратегії орієнтації в світі, певної інтерпретації людського середовища або ж певної схеми поведінки [5, с. 106]. Оскільки кожна окрема мова відображає певний спосіб сприйняття та організації світу і формує систему соціальних орієнтирів, необхідних для людської діяльності, мовна свідомість є певним різновидом освоєння світу [1, с. 53]. Саме цей факт і визначає **актуальність** нашого дослідження, в центрі уваги якого перебуває такий важливий аспект світорозуміння та світосприйняття як песимізм.

Критичне ставлення до позитивного мислення, що спостерігається у сучасній психологічній науці [4; 6; 14], призвело до усвідомлення певних позитивних аспектів такого широкомасштабного явища як песимізм. Спрямування наукової думки від беззаперечного сприйняття основ позитивної психології до розуміння тих складних процесів, які визначають індивідуальну, соціальну, комунікативну та мовну діяльність особистості, є наріжним каменем для комплексного дослідження песимізму з урахуванням національно-культурної специфіки мовної свідомості [1, с. 54].

Оскільки мовна свідомість є сукупністю образів свідомості, що формуються і озвнищуються за допомогою мовних засобів – слів, вільних і стійких словосполучень, речень, текстів, асоціативних полів [8, с. 26], **метою** нашого дослідження є вербально-семантична ідентифікація поняття «песимізм», як основа подальшого дослідження комунікативної особистості песиміста на семантичному, когнітивному та прагматичному рівнях.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. В історії суспільної думки виділяють декілька підходів до розуміння поняття «песимізм» – філософський (як світогляд), психологічний (як самооцінка), соціально-філософський (як ідеологія), соціально-психологічний (як аспект міжособистісного спілкування), соціологічний (як світовідчуття окремих соціальних груп) [2, с. 99]. Прослідкуємо, в межах яких гуманітарних парадигм відбувається ідентифікація поняття «песимізм» в англійській мовній свідомості.

Основним засобом вербально-семантичної ідентифікації поняття «песимізм» в англійській мовній свідомості є лексична одиниця *pessimism*, етимологічною основою якої є протоіндоевропейський корінь **ped* (нога) та відповідна латинська лексема *pes* (нога), яка стала базовою для створення найвищого ступеня порівняння прикметника *malus* (поганий). Відповідно – *pēior* (гірший), *pessimus* (найгірший – той, що розташований най-

нижче). З латини дана лексична одиниця була запозичена французькою мовою у вигляді лексеми *pessimisme*, утвореної за зразком уже наявної у французькому лексиконі лексеми *optimisme*. Хоча лексикографи не є одностайними щодо часу появи даної лексеми в англійській мові і вказують на досить широкі часові рамки (18–19 століття) [17; 22], існує думка, що вперше лексема *pessimism* була використана у листі Семюеля Тейлора Колріджа (Samuel Taylor Coleridge) до Роберта Саузі (Robert Southey) датованому 17 грудня 1794 року [15]: «*Why, it's almost as bad as Lovell's «Farmhouse», and that would be at least a thousand fathoms deep in the dead sea of pessimism*» [11, с. 115].

Відображення семантичної структури аналізованої лексеми різними лексикографічними джерелами визначається конкретними лексикографічними рішеннями, відповідно до яких дана одиниця розглядається як полісемантичне [10; 16; 19; 20; 21; 22] або моносемантичне [12; 13; 15; 18] утворення.

Аналіз словникових дефініцій дозволив встановити семантичні особливості лексеми *pessimism*, яка, як полісемантична одиниця, характеризується певною варіативністю лексико-семантичних варіантів (ЛСВ), в лексичній структурі яких наявні родові семи, що дозволяють категоризувати поняття «песимізм» в межах зазначених вище гуманітарних парадигм.

Аналіз фактичного матеріалу дозволяє стверджувати, що родові семи «вчення» (*doctrine* – *a set of beliefs that form an important part of a religion or system of ideas* [15, с. 460] та «вірування» (*belief* – (ЛСВ 3) *an idea that you believe to be true, especially one that forms part of a system of ideas* [15, с. 124] ідентифікують поняття «песимізм» у філософській системі координат.

Наприклад:

pessimism – (ЛСВ 2) *the doctrine that the existing world is the worst of all possible worlds, or that all things naturally tend to evil* [20, с. 1076];

pessimism – (ЛСВ 3a) *the philosophical doctrine or opinion that reality is essentially evil, completely evil, or as evil as it conceivably can be* [22, с. 1689];

pessimism – (ЛСВ 3b) *the philosophical doctrine that the evils of life overbalance the happiness it affords and that life is preponderantly evil* [22, с. 1689];

pessimism – (ЛСВ 2a) *the doctrine that reality is essentially evil* [16, с. 925];

pessimism – (ЛСВ 2b) *the doctrine that evil overbalances happiness in life* [16, с. 925];

pessimism – (ЛСВ 2) *the doctrine or belief that this is the worst of all possible worlds and that all things ultimately tend toward evil* [19, с. 1040];

pessimism – (ЛСВ 3) *the doctrine or belief that the evil in the world outweighs the good* [19, с. 1040];

pessimism – (ЛСВ 3) *the belief that the evil and pain in the world are not compensated for by goodness and happiness* [20, с. 1076].

Соціально-психологічна та психологічна категоризація поняття «песимізм» у англійській мовній свідомості відбувається за рахунок актуалізації родових сем, які є спільними для ідентифікації досліджуваного поняття в межах обох парадигм, оскільки відображають як індивідуальну, так і соціальну поведінку індивіда. Такими родовими семами є:

«тенденція» (*tendency* – (ЛСВ 2) *a general change or development in a particular direction* [15, с. 1709]:

pessimism – (ЛСВ 1) *a tendency to stress the negative or take the gloomiest possible view* [19, с. 1040],

pessimism – (ЛСВ 1) *the tendency to see or anticipate only what is disadvantageous or futile in current or future conditions or actions, often when it is reasonably possible to see or anticipate advantages or gains* [20, с. 1076];

«віра» (*belief* – (ЛСВ 1) *the feeling that something is definitely true or definitely exists* [15, с. 124]:

pessimism – *the belief that bad things are going to happen. e. g. ...universal pessimism about the economy... My first reaction was one of deep pessimism* [12, с. 1150],

pessimism – *belief that only bad things will happen* [13, с. 329];

«практика» (*practice* – (ЛСВ 3) *something that people do often, especially a particular way of doing something or a social or religious custom* [15, с. 1283]:

pessimism – *practice of looking on the dark side of things* [21, с. 1009];

«почуття» (*feeling* – (ЛСВ 3) *a belief or opinion about something, especially one that is influenced by your emotions* [15, с. 582]:

pessimism – *a feeling that bad things will happen and that smth will not be successful* [18, с. 1129],

pessimism – *the feeling that bad things are more likely to happen than good things* [10, с. 1055];

«схильність» (*inclination* – (ЛСВ 1) *a feeling that makes you want to do something; (ЛСВ 2) a tendency to think or behave in a particular way* [15, с. 822]:

pessimism – (ЛСВ 2) *an inclination to put the least favorable construction on actions and happenings, to emphasize adverse aspects, conditions, and possibilities, or to anticipate the worst possible outcome* [22, с. 1689],

pessimism – (ЛСВ 1) *an inclination to emphasize adverse aspects, conditions and possibilities or to expect the worst possible outcome* [16, с. 925].

У процесі аналізу семантичної структури лексеми *pessimism* було помічено, що ті лексикографічні джерела, які беруть за основу моносемантизм даної лексичної одиниці, акцентують увагу на соціально-психологічному та психологічному аспектах досліджуваного поняття, в той час, як лексикографічно зафіксована багатозначність вказує на значно ширший спектр категоризації даного поняття англійською мовною свідомістю.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що в англійській мовній свідомості поняття «песимізм» ідентифікується в межах філософської, соціально-психологічної та психологічної парадигм. Основним засобом вербально-семантичної ідентифікації даного поняття є лексема *pessimism*, в семантичній структурі якої наявні родові семи, які й уможливають дану ідентифікацію. Це – «вчення» (*doctrine*) та «вірування» (*belief*) для

філософської парадигми, «тенденція» (*tendency*), «віра» (*belief*), «практика» (*practice*), «почуття» (*feeling*), «схильність» (*inclination*) – для соціально-психологічної та психологічної галузей гуманітарного знання.

Серед **перспектив** подальших досліджень – виявлення структурних та семантичних особливостей похідних словотвірних та синонімічних одиниць, які фіксують поняття «песимізм» в англійській мовній свідомості.

Література:

1. Антонова И. С. О соотношении понятий «Языковое сознание» и «Профессиональное языковое сознание» / И. С. Антонова // Социосфера. – 2010. – № 4. – С. 12-14.
2. Боташева Ш. Х. Социальный оптимизм и пессимизм как философская антропогема : дисс. ... доктора филол. наук : 09.00.11 / Боташева Шерифат Хиссаевна. – Ставрополь, 2002. – 301 с.
3. Гапченко О. Мовна свідомість людини як об'єкт лінгвістичних досліджень / О. Гапченко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 22. – С. 31-34.
4. Замышляева М. С. Оптимизм и пессимизм в совладающем поведении в юношеском возрасте : автореф. дис. ... канд. психологических наук : 19.00.13 / М. С. Замышляева. – М., 2006. – 19 с.
5. Каменская О. Л. Текст и коммуникация / Ольга Львовна Каменская. – М. : Высш. школа, 1990. – 152 с.
6. Сычев О. А. Психология оптимизма: учебно-методическое пособие к спецкурсу / Олег Анатолиевич Сычев. – Бийск : БПГУ им. В. М. Шукшина, 2008. – 69 с.
7. Тарасов Е. Ф. Языковое сознание – перспективы исследования / Е. Ф. Тарасов // Языковое сознание: содержание и функционирование: материалы XIII Международного симпозиума по психолингвистике и теории коммуникации. – М., 2000. – С. 3-4.
8. Тарасов У. Ф. Актуальные проблемы анализа языкового сознания / Е. Ф. Тарасов // Языковое сознание и образ мира. Сборник статей. Отв. ред. Н. В. Уфимцева. – М., 2000. – С. 20-29.
9. Уфимцева Н. В. Взаимодействие культур и языков: теория и методология / Н. В. Уфимцева // Встречи этнических культур в зеркале языка. – М. : Наука, 2002. – С. 152-170.
10. Cambridge International Dictionary of English / Ed. by P. Procter. – Cambridge : Cambridge University Press, 1995. – 1773 p.
11. Coleridge S. T. Letters of Samuel Taylor Coleridge, in 2 vol. / Ed. by E. H. Coleridge. – London : William Heinemann, 1895. – V. 1. – 444 p.
12. Collins COBUILD English Dictionary for Advanced Learners. – Glasgow : HarperCollins, 2001. – 1824 p.
13. Harrap's Standard Learners' English Dictionary / Ed. by P. W. Collin. – London : Elt Verlag, 1988. – 540 p.
14. Held B. Stop Smiling, Start Kvetching: A 5-Step Guide to Creative Complaining / Barbara Held. – St. Martin's Press, 2001. – 144 p.
15. Longman Dictionary of Contemporary English. The Living Dictionary / Ed. by D. Summers. – Harlow, Essex : Pearson Education Limited, 2005. – 1949 p.
16. Merriam-Webster's Collegiate Dictionary. Eleventh ed. – Springfield, Massachusetts, U.S.A. : Merriam-Webster, Inc., 2004. – 1664 p.
17. Online Etymology Dictionary / Ed. by Douglas Harper. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dictionary.reference.com/browse/pessimism>
18. Oxford Advanced Learners Dictionary / Ed. by S. Wehmeier. – Oxford : Oxford University Press, 2005. – 1780 p.
19. The American Heritage college dictionary. 4th ed. – Boston : Houghton Mifflin Company, 2004. – 1636 p.
20. Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of English Language. New Revised Edition. – N.Y. : Gramercy Books, 1996. – 1693 p.
21. Webster's New World Dictionary of American English, Third College Edition / Ed. by V. Neufeldt. – Cleveland, N.Y. : New World Dictionaries, 1989. – 1574 p.
22. Webster's Third New International Dictionary of the English Language Unabridged / Ed. by P. Babcock Gove. – Springfield : Merriam-Webster, Inc., 1993. – 2662 p.